

# Міфы, факты і творы

**Серыя папулярных выданняў «100 выдатных дзеячаў» папоўнілася новымі кніжкамі. Сярод іх мае агляды жыцця і творчасці Максіма Багдановіча, Рыгора Барадуліна, Адама Міцкевіча, Уладзіміра Самойлы, Кастуся Тарасава, Анатоля Грыцкевіча і іншых. Кнігі напісаныя рознымі аўтарамі, з розных светапоглядных і прафесійных пазіцый, таму баланс паміж асветніцтвам і выказваннем арыгінальнай аўтарскай думкі захаваны не ва ўсіх кніжках.**



насцю постаці Барадуліна і асабістым непрызнаннем значнасці яго паэзіі аўтарам нарыса. Андрэй Мельнікаў вылучае тыя вершы і паэмы, якія не сталі лепшымі ў паэзіі Барадуліна, аднак знейкіх прычын сталі запамінальнымі для яго самога. І, наадварот, аспречвае важнасць найбольш вядомых твораў. Урэшце вызначае квінтэсэнцыю барадулінскага таленту: паводле А. Мельнікава, ён не ў выяўленні глыбока асабістага, а, наадварот, у назіранні-падгляданні за рэчаінсцюю. Аўтар вылучае ў беларускай паэзіі двух антыподаў: Алесь Разанаў і Рыгор Барадулін. «Разанаў — цікавы для замежных творцаў і, адначасова, малазразумелы беларусам. Барадулін — беларусамі зразуметы і любімы, аласавана ўганарараваны званнем “народны паэт” — і, у той жа час, амаль замкнёны для высаджакаснага перакладу, бо перакладаць у яго даводзіцца не сэнсы, а непаўторныя іншымі мовамі слоўныя карункі ды прагукванні».

Зразумела, лёс слыннай паэткі — сюжэт немалога рамана. Напрыклад, у паэзіі Н. Арсеневай многае сапраўды можна растлумачыць толькі зменамі кірунку жыццёвых дарог, якія вялі яе з рэдакцыі ў рэдакцыю, з горада ў горад, з краіны ў краіну... Андрэй Мельнікаў выкарыстоўвае розныя крыніцы для ўдакладнення біяграфічных звестак і выводзіць паэтычныя тэмы з тых краявідаў, што ў розныя часы былі відаць з вокнаў хаты паэтэсі. Цікава, што, пішучы пра тых, чые імёны мы звыклы ўспрымаем як асобныя раздзэлы ў вялікай таміне пад назвай «Гісторыя беларускай літаратуры», аўтар прысвячае асобныя раздзэлы стасункам паміж імі. Чытаем пра знаёмства з Максімам Гарэцкім, Максімам Танкам, Антонам Адамовічам... Зноў жа, як і ў выпадку з Багдановічам, аўтар спрабуе паказаць нам іншае, некласічнае ablіtch творы, якая прызнавалася, што стамілася «ад балаў і філітраў»; якая марыла прысвяціць жыццё працы ў тэатры і была пракананая, што прачытаны верш, калі ён не агучаны на сцэне, не пакладзены

на музыку, памірае ў памяці чытача, памірае для вечнасці; якая не мусіла гатаўцаў крупнік для музы (прыгадваючы творы Алены Бравы) і сапраўды магла спалучаць хатні клопат і паэтычную творчасць...

Ды беларуская гісторыя першай паловы XX стагоддзя складалася так, што, нават застаючыся ў адным мястэчку, можна было апынуцца ў іншай дзяржаве. Пра гэта напоўніцу можна паразважаць, чытаючы нарыс пра Яна Станкевіча. Нястомная праца па стварэнні мовазнаўчых і гістарычных прац, у якіх, паводле меркаванняў сучасных даследчыкаў, асветніцтва было болей, чым навукі, ацэнваваецца А. Мельнікаў акурат з пункту гледжання карысці для непадрыхтаванай аўдыторыі: часам бывае так, што міф чытчу на нейкім этапе фарміравання нацыянальнай самавядомасці патрэбны болей, чым праўдзівы факт.

Па-ранейшаму застаецца адкрытым пытанне этичных межаў. Імкнучыся наблізіцца забранзавелых класікаў да нас сённяшніх, жывых і грэшных, аўтар усё ж часам заглыбляеца ў такія інтymныя тэмы, якія варты пакінуць хіба што сваякам. І нават калі пэўныя дэталі біяграфіі непазбежна становяцца тэмай аблеркавання ў літаратурным асяродку, гэта не значыць, што іх варта агучваць у выданнях, што маюць пазнанку навукова-папулярных. Агульным недахопам застаецца і празмерна вялікая колькасць цытат, якія часам пераўтвараюцца ў разгорнуты перадрук закончанага тэксту.

Ёсць яшчэ пытанне і адносна мэтавай аўдыторыі. Той масавы беларускі чытач, зацікаўлены ў вывучэнні айчыннай гісторыі і літаратуры, на якога разлічаныя кніжкі серыі «100 выдатных дзеячаў», здаецца, пакуль яшчэ... не такі масавы. Між тым іронія, разуменне якой патрабуе добрага ведання пэўнага культурнага кантэксту, алюзіі на пэўныя літаратурна-мастацкія з'явы і г.д. — дакладана толькі для дасведчаных. Шараговы чытач, які будзе ўпершыню адкрываць для сябе каго-небудзь са «100 выдатных дзеячаў», не гатовы гэта ўспрыняць. З аднаго боку, гэта крыху парушае асветніцкую зададзенасць, анатаваную асноўным зместам кніжак серыі, аднак, з другога — стварае пэўны выхаваўчы патэнцыял.

Наталля НАРУТОВІЧ

## ШКАЛА ЯРКАСЦЯЎ

Пешшу ці на транспарце людзі падарожнічаюць па свеце. Надзея Салодкая падарожнічае па часе: ва ўспамінах, з дапамогай слоў і рыфмаў, вобразаў і метафор. Яе зборнік «Святлацене» («Чатыры чвэрці», 2017) — свайго роду споведзь, прыгожая і чыстая, як ружа ў снезе.



Асабліва ярка гучыць апошні верш зборніка «Так шмат гадоў»: Если только в стихах, / что бумага покорно примет, / а строка полнокровно / груз всех тяжестей снимет... / Полетят по ветрам / грустнокрылые белые птахи, / унося на себе / страхи-радости силою взмахов...

У зборніку паэтэса закранае розныя тэмы: каханне, дом, сон, рэлігія, — і ўсе іны раскрываюцца праз прызму часу. Гэта ўспаміны: «Помнишь, как ночь пролетела без сна, / Юность беспечно сияла в веснушках?», «Годы мои для планеты — ничто, / Только мгновение в беге времен», «Я знаю боль. И страх. Смятенье сердца. / Пою любовь на склоне долгих лет. / В обыденно-сумбурной круговерти / Мой разум безнадёжно хмур и сед». Нібыта вас выклікаюць на нефармальную размову абмеркаваць штосьці блізкае, успомніць маладосць, маленства... Чытачы адзін з адным не знаёмыя, але ва ўсіх прысутных ёсць агульнае — жыццёвы досвед.

Але не толькі аўтар і чытач — галоўныя героі вершаў зборніка. Ёсць яшчэ адзін нябачны суразмоўца — смутак. Яму зручна задаваць вечныя пытанні, піць разам чай і згадваць: было і не, каханне, гора, нерэалізаваныя мари, спаленіе масты...

Нельга сказаць, што вершы Надзеі Салодкай лёгкія для ўспрымання, уласна, як і само жыццё, шматгранне і непрадказальнае. Сэнс некаторых адшукваеца ў пракцэсе чытання: сам чытач надае сэнс вершу. Лірыка паэткі не пышнотная, а поўніца торкімі эмоцыямі і філасофскімі разважаннямі. Пачуцці передадзенія праз сэрца і час, жыццёві досвед. У гэтым і заключаецца простая мудрасць пэўнай Надзеі Салодкай: шлях чалавека, які мае за плячыма добрую школу жыцця, экзамены на сацыялізацыю і чалавеказнаўства.

Тонкае светаадчуванне, філасофічны падыход напаўняюць вершы свежымі адчуваннямі. Надзея Салодкая ў літаратуры даўно. З 2004-га член Саюза пісьменнікаў Беларусі. Піша на беларускай і рускай мовах, аўтар тэкстаў папулярных песен. Музыку на вершы пісалі беларускія кампазітары Леанід Захлеўны, Ізмаіл Капланай, Мікалай Яцкоў, Наталля Чацверыкова, Міхаіл Асташэнка і іншыя. Аўтар — лаўрэат абласной літаратурнай прэміі імя У. Каараткевіча, дыпламант II ступені Рэспубліканскага конкурсу «Залаты купідон» у галіне песьеннага жанру. У 2008 годзе Надзея Салодкая прысвоілі званне «Ганаровы грамадзянін горада Полацка».

Вялікі сэнс мае і назва зборніка «Святлацене». Тэрмін з выяўленчага мастацтва азначае размеркаванне асветленасці, якая стварае шкалу яркасцяў. Своеасаблівы пераход ад светлай часткі малюнка да цёмнай... Аб'ект зрокава ўспрымаецца толькі тады, калі ён асветлены, гэта значыць, калі на яго паверхні ўтворыцца святлацене з-за рознай ступені асветленасці, што і робіць Надзею Салодкую: асвятляе прадмет для чытача, каб на яго звярнуці ўвагу.

Марыя ШЧЫПАНАВА